

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی

پایان‌نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی‌ارشد رشته علم اطلاعات و
دانش‌شناسی

عنوان

"بررسی رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با
رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات،
آموزش و ترویج کشاورزی"

استاد راهنما

دکتر عصمت مؤمنی

استاد مشاور

دکتر محسن حاجی‌زین‌العابدینی

پژوهشگر

رعنا کوارویی

زمستان ۱۳۹۲

بعد از حمد و سپاس از خداوند متعال، بدین وسیله از استاد کراتقدر؛ سرکار خانم دکتر عصمت مومنی که بارها همای‌های ارزنده و روشنگرانه خویش در تمام مراحل این پژوهش راهگشای من بودند، نهایت سپاس و تقدیر را دارم.

از استاد گرامی؛ جناب آقای دکتر محسن حاجی زین العابدینی که با لطف و فروتنی خویش در مسیر اجرایی این پژوهش مرایاری نمودند تقدیر و تشکر می‌کنم.

از استاد کراتقدر؛ جناب آقای دکتر رضا ملکی که مسئولیت داورسی این پایان نامه را بر عهده گرفته‌اند نیز صمیمانه سپاسگزارم.

از مسئولین محترم سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی به ویژه ری‌س کتابخانه مرکزی کشاورزی جناب آقای سیروس داودزاده و از تمام اعضای هیأت علمی که در اجرایی این پژوهش همکاری کردند، نهایت تقدیر و تشکر را دارم.

تقدیم به ...

تقدیم به پدرم که تکیه گاه و حامی زندگیم بوده و هست و به وجودش با تمام وجودم افتخار می کنم.

تقدیم به مادر مهربانم که آرامش زندگی من است و معلم سخت کوشی زندگیم.

تقدیم به برادرانم و خانواده شان که برایم بهترین رami خواهند.

تقدیم به همه ی آن ها که دوستان دارم.

چکیده پژوهش

هدف پژوهش حاضر، تعیین رابطه بین راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی است. روش پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از روش پیمایشی- توصیفی و تحلیلی است. نمونه‌گیری پژوهش حاضر، احتمالی طبقه‌ای است و جهت گردآوری داده‌ها از دو پرسشنامه راهبردهای یادگیری و مطالعه و پرسشنامه رفتار اطلاع‌جویی استفاده شده است. برای بررسی رابطه بین راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد که ضریب همبستگی بین راهبردهای شناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی برابر با $r = 0/065$ است، که با توجه به مقدار $p = 0/24$ می‌توان گفت رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد. همچنین بین راهبردهای فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی ($0/128$ $r = 0/02$ ، $P = 0/02$) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این بدان معناست که با افزایش راهبردهای فراشناختی اعضای هیأت علمی، رفتار اطلاع‌جویی آنها نیز بهبود پیدا می‌کند. بنابراین پرسش اصلی پژوهش در شاخص راهبردهای شناختی رد می‌شود اما در شاخص راهبردهای فراشناختی تایید می‌شود. به عبارتی بین راهبردهای شناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی رابطه معناداری وجود ندارد در حالی که بین راهبردهای فراشناختی و رفتار اطلاع‌جویی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: راهبردهای شناختی، راهبردهای فراشناختی، رفتار اطلاع‌جویی

فهرست مطالب

ج	چکیده پژوهش
۱	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	۱-۱ مقدمه
۵	۲-۱ بیان مسئله
۷	۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش
۸	۴-۱ اهداف پژوهش
۹	۵-۱ پرسش‌های پژوهش
۱۰	۶-۱ تعاریف نظری و عملیاتی پژوهش
۱۰	۱-۶-۱ تعاریف نظری پژوهش
۱۱	۲-۶-۱ تعریف عملیاتی پژوهش
۱۳	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش
۱۴	۱-۲ مقدمه
۱۵	۲-۲ یادگیری
۱۶	۳-۲ تفکر
۱۷	۴-۲ شناخت
۱۹	۱-۴-۲ راهبردهای یادگیری شناختی
۳۰	۵-۲ فراشناخت
۳۴	۱-۵-۲ راهبردهای فراشناختی
۳۸	۲-۵-۲ رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی و آموزش راهبردهای فراشناختی
۳۷	۶-۲ رفتار اطلاع‌جویی
۳۹	۱-۶-۲ انواع رفتارها
۴۲	۲-۶-۲ الگوهای رفتار اطلاع‌جویی
۴۷	۷-۲ پیشینه‌ی پژوهش

۴۷ پیشینه در ایران ۲-۷-۱
۵۱ پیشینه در خارج ۲-۷-۲
۵۵ جمع‌بندی پیشینه‌ها ۳-۷-۲
۶۰	فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش
۵۷ مقدمه ۱-۳
۵۷ نوع پژوهش ۲-۳
۵۷ روش پژوهش ۳-۳
۵۷ جامعه آماری ۴-۳
۵۷ نمونه و روش نمونه‌گیری ۵-۳
۶۰ روش و ابزار گردآوری داده‌های پژوهش ۶-۳
۶۱ پایایی پژوهش ۷-۳
۶۲ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها ۸-۳
۶۱ محدودیت‌های پژوهش ۹-۳
۶۹	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۶۵ مقدمه ۱-۴
۶۶ یافته‌های توصیفی: ۲-۴
۶۶ ۱-۲-۴ اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهش
۷۱ ۲-۲-۴ یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر راهبردهای شناختی
۷۲ ۳-۲-۴ یافته‌های مربوط به متغیر راهبردهای فراشناختی
۷۳ ۳-۴ یافته‌های استنباطی یا تحلیل استنباطی
۱-۳-۴ پاسخ به پرسش اصلی: رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۷۵
۲-۳-۴ پاسخ به پرسش اول پژوهش: رابطه راهبرد شناختی تکرار یا مرور با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۷۶
۳-۳-۴ پاسخ به پرسش دوم پژوهش: رابطه راهبرد شناختی بسط یا گسترش معنایی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۷۷

- ۴-۳-۴ پاسخ به پرسش سوم پژوهش: رابطه راهبرد شناختی سازماندهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۷۸
- ۴-۳-۵ پاسخ به پرسش چهارم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی برنامه‌ریزی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۷۹
- ۴-۳-۶ پاسخ به پرسش پنجم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی نظارت و کنترل با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۰
- ۴-۳-۷ پاسخ به پرسش ششم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی نظم‌دهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۰
- ۴-۳-۸ جمع‌بندی ۸۱

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۸۹

- ۵-۱ مقدمه ۸۴
- ۵-۲ بحث و نتیجه‌گیری از یافته‌های پژوهش ۸۴
- ۵-۲-۱ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش اصلی پژوهش: رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۴
- ۵-۲-۲ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش اول پژوهش: رابطه راهبرد شناختی تکرار یا مرور با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۶
- ۵-۲-۳ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش دوم پژوهش: رابطه راهبرد شناختی بسط یا گسترش معنایی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۷
- ۵-۲-۴ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش سوم پژوهش: رابطه راهبرد شناختی سازماندهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۷
- ۵-۲-۵ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش چهارم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی برنامه‌ریزی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۸
- ۵-۲-۶ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش پنجم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی نظارت و کنترل با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۹
- ۵-۲-۷ بحث و نتیجه‌گیری یافته‌های پرسش ششم پژوهش: رابطه راهبرد فراشناختی نظم‌دهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟ ۸۹
- ۵-۳ پیشنهادهای پژوهش ۹۲

۹۶ فهرست منابع و مآخذ
۹۶ منابع و مآخذ فارسی
۱۰۱ منابع و مآخذ انگلیسی
۱۰۲ پیوست‌ها
۱۰۳ پرسشنامه راهبردهای یادگیری و مطالعه
۱۰۹ پرسشنامه رفتار اطلاع‌جویی

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲ راهبردهای شناختی تکرار و مرور..... ۳۰
- جدول ۲-۲ راهبردهای شناختی بسط و گسترش معنایی..... ۳۰
- جدول ۳-۲ راهبردهای شناختی سازمان‌دهی..... ۳۰
- جدول ۴-۲ راهبردهای فراشناختی..... ۳۸
- جدول ۱-۳ تعداد محققین هیأت علمی موسسات تابعه سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی..... ۶۴
- جدول ۲-۳ توصیف نمره‌گذاری متغیر راهبردهای یادگیری و مطالعه..... ۶۵
- جدول ۳-۳ توصیف نمره‌گذاری متغیر رفتار اطلاع‌جویی..... ۶۶
- جدول ۴-۳ پایایی پرسشنامه راهبردهای یادگیری و مطالعه و رفتار اطلاع‌جویی ۶۷
- جدول ۱-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «جنسیت» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۱
- جدول ۲-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «سن» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۲
- جدول ۳-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «مدرک تحصیلی» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۲
- جدول ۴-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «سابقه خدمت» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۳
- جدول ۵-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «مدت عضویت» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۴
- جدول ۶-۴ بررسی توزیع فراوانی مرتبط با متغیر «درجه علمی» در پاسخ‌دهندگان..... ۷۴
- جدول ۷-۴ بررسی توزیع فراوانی گروه مورد مطالعه بر حسب «موسسه تحقیقاتی»..... ۷۶
- جدول ۸-۴ یافته‌های توصیفی مربوط به مولفه راهبردهای شناختی..... ۷۷
- جدول ۹-۴ یافته‌های توصیفی مربوط به مولفه راهبردهای فراشناختی..... ۷۸
- جدول ۱۰-۴ ماتریس همبستگی راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۷۹
- جدول ۱۱-۴ ضریب همبستگی بین راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی..... ۸۲
- جدول ۱۲-۴ ماتریس همبستگی تکرار یا مرور با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۳
- جدول ۱۳-۴ ماتریس همبستگی بسط و گسترش معنایی با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۴
- جدول ۱۴-۴ ماتریس همبستگی سازماندهی با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۴
- جدول ۱۵-۴ ماتریس همبستگی برنامه‌ریزی با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۵

جدول ۴-۱۶ ماتریس همبستگی نظارت و کنترل با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۶

جدول ۴-۱۷ ماتریس همبستگی نظم‌دهی با رفتار اطلاع‌جویی در نمونه مورد مطالعه..... ۸۶

فصل اول

کلیات پژوهش

- مقدمه
- بیان مسئله
- ضرورت و اهمیت پژوهش
- اهداف پژوهش
- پرسش‌های پژوهش
- تعاریف نظری و عملیاتی
- پژوهش

۱-۱ مقدمه

در هر نظام حیاتی، اطلاعات و ارتباطات به منزله‌ی شریان حیات عمل می‌کند. انسان‌ها ممکن است روزانه با سوال‌ها و پدیده‌های مبهم زیادی روبرو شوند که برای دستیابی به سطح قابل قبولی از شناخت و درک این پدیده‌ها، به اطلاعات نیاز دارند و اطلاع‌جویی، همواره به عنوان یکی از بنیادی‌ترین نیازهای بشر برای توسعه و پیشرفت مطرح بوده است.

اطلاع‌جویی، اغلب با فرایند حل مسئله عقلانی^۱ مورد قیاس قرار گرفته است که در این فرایند، فرد با مشاهده‌ی خلأی در دانش خود، جستجوی آگاهانه برای اطلاعات را آغاز می‌کند. در بیشتر مواقع فرایند اطلاع‌جویی، پویا و متغیر است و به بستر و تا اندازه‌ی زیادی به فردی بستگی دارد که در پی اطلاعات است. برخی از افراد، طرح‌ریزی و ساختاردهی جستجوی خود را شخصاً انجام می‌دهند در حالی که برخی دیگر اطلاعات را به گونه‌ای انعطاف‌پذیرتر و بدون برنامه‌ریزی گردآوری می‌کنند. علل تفاوت در این نگرش‌ها نسبت به اطلاعات ممکن است در بستری که اطلاعات در آن جریان دارد، و نیز در فرایندها و نیازهای درونی شخص ریشه داشته باشد (هینستروم^۲، ۲۰۰۳). بنابراین درک و استنباط ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند به تفسیر و تبیین تفاوت‌های موجود در الگوهای اطلاع‌جویی کمک کند (ویلسون^۳، ۲۰۰۰).

^۱ . Rational Problem-Solving

^۲ . Heinstrom

^۳ . Wilson

تفکر، پایه و بنیان حیات انسان را تشکیل می‌دهد. آنچه انسان در طول قرن‌های متمادی به وجود آورده است، نتیجه و حاصل قدرت فکری اوست. عاملی که در تداوم و رشد انسان نقش تعیین کننده‌ای دارد، قدرت تفکر انسان است. تفکر محصول دو عمل شناختی و فراشناختی است. اعمال شناختی، شامل آن دسته از فعالیت‌های ذهنی است که برای معناسازی یا جست‌وجوی معنا به کار می‌رود و شامل سطوح وسیعی از راهبردهای پیچیده مانند تصمیم‌گیری، حل مسئله و مفهوم‌آفرینی است (محبوبی و مصطفائی، ۱۳۸۹). به طور ساده، شناخت^۱ را می‌توان به عنوان فرایندها یا جریان‌هایی که به کمک آنها یادگیری، یادآوری، و تفکر صورت می‌پذیرد تعریف کرد (سیف، ۱۳۸۹، ص ۴۸).

اعمال فراشناختی، شامل آن دسته از اعمال ذهنی است که معانی تولید شده، مهارت‌ها و راهبردهای شناختی را کنترل و هدایت می‌کند؛ به عبارت دیگر، اعمال فراشناختی عبارتند از نظارت بر تلاش‌های ذهنی به منظور یافتن یا ساختن معنا و کنترل و هدایت آنها. اصولاً در فرآیند تفکر تفکیک اعمال شناختی و فراشناختی از هم دشوار است؛ زیرا هر عمل تفکر ترکیبی از اعمال شناختی و فراشناختی است؛ یعنی طراحی، تولید، نظارت، کنترل، هدایت و تولید معنا (محبوبی و مصطفائی، ۱۳۸۹). فراشناخت^۲ به شناخت شناخت یا دانستن درباره دانستن گفته می‌شود؛ به بیان دیگر، فراشناخت عبارت است از دانش فرد درباره چگونگی یادگیری خودش و شامل آن دسته از اعمال ذهنی است که معانی تولید شده، مهارت‌ها و راهبردهای شناختی را کنترل و هدایت می‌کند (سیف، ۱۳۸۹، ص ۴۸).

«راهبرد شناختی^۳ به هرگونه رفتار، اندیشه، یا عمل گفته می‌شود که یادگیرنده در ضمن یادگیری مورد استفاده قرار می‌دهد و هدف آن کمک به فراگیری، سازماندهی، و ذخیره‌سازی دانش‌ها و مهارت‌ها و نیز سهولت بهره‌برداری از آنها در آینده است» (واینستاین^۴ و هیوم^۵، ۱۹۹۸، ص ۱۲). به عبارت دیگر منظور از

^۱ . cognition

^۲ . metacognition

^۳ . cognitive strategy

^۴ . C. E Weinstein

^۵ . Hume, L.M.

راهبردهای شناختی اقدام‌هایی هستند که ما به کمک آنها اطلاعات تازه را برای پیوند دادن و ترکیب کردن با اطلاعات قبلاً آموخته شده و ذخیره‌سازی آن‌ها در حافظه دراز مدت (یعنی یادگیری) آماده می‌کنیم. این راهبردها را می‌توان در سه دسته کلی تکرار یا مرور، بسط یا گسترش معنایی، و سازمان‌دهی قرار داد. منظور از تکرار (مرور) عمدتاً گفتن یک مطلب برای خود با صدای بلند یا آهسته است. ساده‌ترین نوع تکرار یا مرور با هدف نگهداری یک موضوع در حافظه موقتی یا حافظه کوتاه‌مدت تا زمان استفاده از آن انجام می‌شود. راهبرد گسترش معنایی را می‌توان به عنوان افزودن معنی به اطلاعات تازه، برای ربط دادن آنها به اطلاعات قبلاً آموخته شده تعریف کرد. به سخن دیگر، یادگیرنده، به کمک راهبرد گسترش، بین آنچه از قبل می‌دانسته و آنچه قصد یادگیری‌اش را دارد پل ارتباطی ایجاد می‌کند. سازما دهی، راهبرد شناختی دیگری است که در آن یادگیرنده اطلاعات را طبقه‌بندی و گروه‌بندی معنایی می‌کند. زیرا یادگیری و یادآوری مطالبی که خوب سازمان یافته اند بسیار آسان است (سیف، ۱۳۸۹، ص ۲۹-۵۲).

در قیاس با راهبردهای شناختی، راهبردهای فراشناختی^۱ تدبیرهایی هستند برای نظارت بر راهبردهای شناختی و هدایت آنها. این راهبردها را می‌توان در سه دسته برنامه‌ریزی، کنترل و نظارت و نظم‌دهی قرار داد. راهبرد برنامه‌ریزی شامل تعیین هدف برای یادگیری و مطالعه، پیش‌بینی زمان لازم برای مطالعه، تعیین سرعت مناسب مطالعه، تحلیل چگونگی برخورد با موضوع یادگیری، و انتخاب راهبردهای یادگیری مفید است. منظور از کنترل و نظارت، ارزشیابی یادگیرنده از کار خود برای آگاهی یافتن از چگونگی پیشرفت خود و زیر نظر گرفتن و هدایت آن است. نظم‌دهی، راهبرد فراشناختی دیگری است که انعطاف‌پذیری در رفتار یادگیرنده را موجب می‌شود و به او کمک می‌کند تا هر زمان که برایش ضرورت داشته باشد روش یادگیری خود را تغییر دهد (سیف، ۱۳۸۹).

چنانچه فرایند اطلاع‌جویی از طریق یک نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات را نیز به عنوان قسمتی از یک فرایند شناختی در نظر بگیریم می‌توان آن‌گونه که «ساکچا ناند»^۲ (۲۰۰۰) بیان می‌کند، گفت که: «نظریه‌های

^۱ . metacognitive strategy

^۲ . Sacchanand

مربوط به فرایند شناخت در امر بازیابی اطلاعات، بر فرایندهای ذهنی متمرکز است و به این مسئله می‌پردازد که اطلاعات چطور ذخیره، بازیابی و در یک فرایند یادگیری استفاده می‌شوند؟» (حسن‌زاده و رضازاده، ۱۳۸۷، ص ۵۶).

درک و شناخت فرایند جستجوی اطلاعات و توسعه سامانه‌ها^۱ و راهبردهای حمایت از آن، اهداف اساسی علم اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد (مارچیونینی^۲، ۱۹۹۷). اهمیت این فرایند تا بدان جاست که در برخی از متون از آن با نام «فرایند تبدیل اطلاعات به دانش» یاد می‌کنند. به این ترتیب کاوش، بازیابی و استفاده از اطلاعات در کانون مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار می‌گیرد. کارکردهای کتابخانه که به تدبیر انسان برای پاسخ‌گویی به نیازهای او صورت می‌پذیرد از طریق جستجوی اطلاعات محقق می‌شود (خسروجردی، ۱۳۸۶).

در فرآیند جستجوی اطلاعات، به جهت تعامل با منابع جستجو که برگرفته از دانش پیشین و اطلاعات مرتبط است، به نظر، باید رابطه‌ای با یادگیری و یادآوری موضوع‌ها که در حافظه کوتاه مدت طبقه‌بندی و گروه‌بندی شده‌اند، وجود داشته باشد و نیز اطلاع‌جویان با داشتن نظم و برنامه‌ریزی و کنترل در بستر اطلاع‌جویی می‌توانند شناخته شوند. بنابراین پژوهش حاضر به بررسی رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی می‌پردازد.

۱-۲ بیان مسئله

یادگیری به جریان دریافت اطلاعات محیطی به وسیله گیرنده‌های حسی، گذر این اطلاعات از حافظه حسی و حافظه کوتاه‌مدت، معنی‌دار شدن، و نهایتاً قرار گرفتن در حافظه درازمدت گفته می‌شود. بنابراین، هر تدبیری که جریان فوق را سهولت بخشد، یعنی به پردازش اطلاعات کمک کند، در واقع به یادگیری و

^۱ . Systems

^۲ . Marchionini

یادآوری کمک می‌کند. تدابیری که به این منظور توسط روانشناسان و صاحب‌نظران حوزه روانشناسی خبرپردازی ابداع شده با نام روش‌ها یا مهارت‌های یادگیری، یا به طور دقیق‌تر راهبردهای شناختی و فراشناختی نام‌گذاری شده‌اند (سیف، ۱۳۸۹، ص ۴۷).

شناخت در نتیجه پردازش اطلاعات توسط اشخاص حاصل می‌شود و شناخت حاصل شده نیز بر نحوه تفسیر اطلاعات به دست آمده، تأثیر می‌گذارد. در کل، شناخت با نحوه کسب اطلاعات از جهان، شیوه بازنمایی این اطلاعات و تبدیل آن به دانش، نحوه ذخیره آن و شیوه استفاده از آن به منظور جهت‌دهی به رفتارها سروکار دارد (سولسو، ۱۳۷۱، ص ۱۹).

سنت «شناخت»^۱ در کتابداری و اطلاع‌رسانی به شدت بر پژوهش‌های مربوط به کاربران تمرکز داشته است. این سنت بر فرایندهای شناختی نظیر تفکر، استنباط، حافظه، تشخیص، یادگیری و حل مساله تأکید می‌کند (اینگورسن^۲، ۱۹۹۶). از طرف دیگر، ساختار دانش قبلی ما بر روشی که از طریق آن اطلاعات جدید را دریافت و ادراک می‌کنیم تأثیر می‌گذارد. بنابراین تفاوت در تصورات افراد از دانش و دانش واقعی آنها غیرعادی نیست. افرادی که تمایل دارند دانش خود را بیش از اندازه برآورد کنند اطلاعات کمتری جستجو می‌کنند و در نتیجه، تصمیم‌های خود را در بستری ناکافی می‌گیرند (رادکی و ژاکارد^۳، ۱۹۹۵).

تفاوت‌های فردی مربوط به سبک‌های شناختی و رویکردهای مطالعه و یادگیری، در جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی، اینترنتی، و محیط‌های مجازی نقش دارند (فورد^۴، ۲۰۰۰). تردید شناختی که در موقعیت‌های ناآشنا و به هنگام مواجهه با مسائل ناملموس رخ می‌دهد ناشی از قضاوت‌های عقلانی و فکری فرد از سطح دانش لازم و روند پیشرفت کارهاست و تردید عاطفی ناشی از بدبینی و نگرانی است. برای درک درستی از رفتار اطلاع‌جویی ضروری است که توجه بیشتری به فرایندهای روانشناختی کاربران و استفاده‌کنندگان

^۱ . Cognition tradition

^۲ . Ingwersen

^۳ . Radecki and Jaccard

^۴ . Ford

داشته باشیم. کولثاؤ^۱ بستر اطلاعات و ویژگی‌های فردی را در رفتار، مهم دانسته و استدلالش این بوده که رفتار جستجو (کاوش) از طریق تعامل بین دو جزء (سیستم اطلاعاتی و فرد جستجوگر) صورت می‌گیرد (کولثاؤ، ۱۹۹۳).

بر این اساس، این سوال برای پژوهشگر به وجود آمد که در فرایند تعامل با منابع جستجو چه مولفه‌هایی می‌توانند منجر به طبقه‌بندی و گروه‌بندی معنایی و داشتن نظم، برنامه‌ریزی و کنترل شده و این که چه رابطه‌ای بین فرایند اطلاع‌جویی و فرایند یادگیری و یادآوری وجود دارد. این مقوله در خصوص اعضای هیأت علمی به عنوان یکی از مهم‌ترین گروه‌های تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات به طور اعم، و اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی به طور اخص، به مراتب از اهمیت بیشتری برخوردار است. به همین منظور، پژوهش حاضر به بررسی رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی می‌پردازد.

۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش

تفاوت‌های فردی مربوط به سبک‌های شناختی و رویکردهای مطالعه و یادگیری، در فرایند جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی، اینترنت و محیط‌های مجازی، نقش دارند (فورد^۲ و میلر^۳ و موس^۴، ۲۰۰۱). برای دستیابی به تصور روشنی از رفتار اطلاع‌جویی، علاوه بر عوامل شناختی، توجه به سبک‌های تفکر، چگونگی استفاده افراد از توانایی‌های فردی، و توجه به عکس‌العمل‌ها و واکنش‌های آنان به نسبت نوع تفکراتشان نیز مهم است. بنابراین، فرایند جستجو و دستیابی به اطلاعات باید پیرو راهبرد و انگیزه‌هایی باشد که فرد برای پاسخ به تقاضاهای مطالعاتی خود از آن بهره می‌گیرد و همچنین به شیوه‌های توجیهی افراد در استفاده از

^۱. Kuhlthau

^۲. Ford

^۳. Miller

^۴. Moss

توانایی‌های فردی‌شان اشاره کند. این پژوهش ضرورت و اهمیت رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی نشان می‌دهد.

جنبه کاربردی پژوهش:

این پژوهش می‌تواند بستر مناسبی را فراهم آورد تا درباره شیوه‌های به کارگیری توانایی‌های افراد و انگیزه‌های یادگیری در مسیر پژوهش آگاهی کسب شود. با استفاده از نتایج پژوهش در پیش‌بینی رفتارهای اطلاع‌جویی می‌توان به طراحی سازوکارها و خدمات اطلاعاتی مناسب برای کاربران پرداخت. همچنین می‌توان با اثرگذاری بر راهبردهای شناختی و فراشناختی و اصلاح / تغییر آن‌ها، به اصلاح رفتار اطلاع‌جویی آنان پرداخت.

۱-۴ اهداف پژوهش

هدف اصلی: تعیین رابطه بین راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی می‌باشد.

اهداف فرعی:

- تعیین رابطه بین راهبرد شناختی تکرار یا مرور با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
- تعیین رابطه بین راهبرد شناختی بسط یا گسترش معنایی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
- تعیین رابطه بین راهبرد شناختی سازماندهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

- تعیین رابطه بین راهبرد فراشناختی برنامه ریزی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
- تعیین رابطه بین راهبرد فراشناختی کنترل و نظارت با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
- تعیین رابطه بین راهبرد فراشناختی نظم دهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

۵-۱ پرسش‌های پژوهش

پرسش اصلی: رابطه بین راهبردهای شناختی و فراشناختی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟

پرسش‌های فرعی:

- رابطه بین راهبرد شناختی تکرار یا مرور با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟
- رابطه بین راهبرد شناختی بسط یا گسترش معنایی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟
- رابطه بین راهبرد شناختی سازماندهی با رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی چگونه است؟